نووسینی د . زاهیر سوران .

11 ئەیلولی 2004 .

کلامیدیا
(Chlamydia)

یەکێکە لەونەخۆشییە سۆییانەی بەشێکی گرنگی ناساغی مرۆڤ پێك دێنێت چونکە نیشانەی کلینیکی زۆریان تێدا دەردەکەوێت و زۆربلاون.

- سۆی کۆئەندامی زاوزێ (لە 30–50 ٪ ی نەخۆشییە درمییە زایەندییەکان).
- سۆی مندالی تازە لەدایکبوو (پێلووپۆشەسۆ, سییەسۆ).
- تراخۆما (پێلووپۆشەسۆ, لەناوچەیەکدا بلاودەبێتەوە).
- لیمفۆگرانۆلۆمی زایەندی (لیمفۆگرانۆلۆمی ئاستی کەمەر).
- سۆی بۆریەکانی میز (لە 80٪ ی ژنان تووشدەبن وەلی هەوکردنەکە بێ نیشانەیە) .
- دەردی (Reiters syndrom)

هەندێکجار ئەم سۆیانە پیس دەکەن گەر لەکاتی خۆیدا چارەیان نەکرێت ئەوا دەبنە هۆی دەرکەوتنی ئالۆزکارییەکان. بەلام زۆرجاران کلامیدیا دەبێتە هۆی گیروگرفتی گەورە وەك: نەزۆکی مێ، سکپڕی دەرە زامال، نەخۆشی ئەندامی زاوزێ ، کوێربوون ، هەروەها رۆلی گرنگی لەنەخۆشبوونی پێش لەدایکبووندا هەیە.

هۆزانی

هۆی نەخۆشییەکە (کلامیدیای تراخۆماتیس) ە کەخەسلەتی بەکتریایی گرنگیان هەیە و DNA, RNA یان تێدایە، بە رێگای دابەشبوون زێد دەبن ، وە تێتراسایکلین لە ناویان دەبات.

کلامیدیا وەك ڤایرۆس تەنیا لەخانەی زیندوودا دەژین و سوڕی گەورە بوونیان ئالۆزە. قەبارەی کلامیدیا لەنێوان 250–1000 نانۆمیتردایە ، دیواری خانەیان جیرە و لە دیواری بەکتریای گرامنێگەتیڤ دەچێت.

جۆرەکانی کلامیدیا

سێ جۆر کلامیدیا هەیە کە ئەمانەن:

- کلامیدیای psittaci ، دەبێتە هۆی سییەسۆی (Psittacosis) زۆر جۆری سیرەمی جودانەکراوەی هەیە (دەرەتوێ).
- کلامیدیای trachomatis ، دەبێتە هۆی تراخۆما ، سییەسۆ, لیمفۆگرانولومی زایەندی و سۆی بۆریەکانی میز ، 15 جۆری سیرەمی هەیە.
- کلامیدیای pneumoniae ، دەبێتە هۆی هەکردنی بۆریەکانی هەوای سەرەوە و خوارەوە. یەك جۆری سیرەمی هەیە.

ئەوەی شایانی باسە کلامیدیای تراخۆما کەتایبەتە بەباسەکەمان 15 جۆری سیرەمی خوێنی هەیە کەئەمانەن:

1- جۆری A, B, Ba, C هۆی سەرەکی کوێری تراخۆمان.
2- جۆری D, E, F, G, H, I, J, K هۆی سەرەکی سیەسۆ و پێلووپۆشەسۆ (لەمندالی تازە لەدایکبوودا) ، هەروەها دەبێتە هۆی پێلووپۆشەسۆ, باتووەسۆ و سۆی کۆئەندامی زاوزێ مێ لە گەورەدا.
3- جۆری L-1, L-2, L-3 هۆی سەرەکی لیمفۆگرانۆلۆمی زایەندییە.

کلامیدیا بەئاسانی بەئیسەر و تایت و ئیتانۆل لەناودەچن ، هەروەها لە 56 پلەدا لە 5–30 خولەکدا ناچالاك دەبن. کلامیدیا بەرگەی پەنسیلین دەگرێت وەبەتێتراسایکلین و دۆکسیسیلین و ئێریترۆمایسین دەمرێت.

ڕێگاکانی گواستنەوە

- ڕێگای زایەندی ، سۆی ئەندامی زاوزێ (ئەو کەسانەی تەمەنیان لەنێوان 20–30 ساڵدایە و زایەندی چالاکن) زێدتر تووش دەبن. هەروەها تا ژمارەی هاوسەری زایەندی زێد بێت ئەوا مەترسی تووشبوون زێد دەکات.
- منداڵی تازە لەدایکبوو ، لەکاتی لە دایکبووندا لەدایکییەوە تووشی کلامیدیا دەبێت.

تێبینی: زۆرجاران سۆی کلامیدیا هەڵدەداتەوە !.

کلامیدیا یەکێکە لە نەخۆشیە درمە زایەندییەکان و بە هۆی زایەندەوە دەگوێزرێتەوە. هۆی نەخۆشییەکە کلامیدیای تراخۆمایە و جۆری D, E, F, G, H, I, J, K دەبنە هۆی سەرەکی سۆی ئەندامی زاوزێ و برینی گچکەی بێئازار (هاتنە دەرەوەی شلەیەکی لینجی روون لەبۆری میزکردنی نێر یان لەگولینکی مێ). پەنمان و کێمکردنی گرێ لیمفاویەکان. پاشتریش لەئاستی کۆم و گولینك دا دەبنە دومەڵ و زۆرجاران دەبنە هۆی گرتنی کونی پیسایی.

نەخۆشییەکە لەهەموو جیهاندا بلاوە (ناوچە گەرمەکانی هێلی ئیستیوا, ژێر هێلەکە, ئاسیا و ئەفریقا).

سەرچاوەی سۆکە: مرۆڤە بەتایبەتی مێی بێنیشانە یان نیشانەدار.

نیشانەکان

ماوەی کرکەوتنی کلامیدیا لەنێوان 3–30 رۆژدایە. کلامیدیا دەبێتە هۆی دروستبوونی برینێکی گچکە و سۆی نێوپۆشی کەناڵی میز و تۆو، سۆی گولینکی مێ, ئاوسانی گرێ لیمفاویەکان و پاشتر دومەڵ دروست دەکەن و زۆرجاریش دومەڵەکان ڕێکە دەگرنەوە (هەموو پرۆسێسەکە لەژێر پێستدایە).

پرۆسێسی سۆکە گرێ لیمفاوییەکانی سێبەندە و کۆم و دیواری نێوان کۆم و گولینکی مێ دەگرێتەوە. کلامیدیادار ماوەیەکی زۆر بێ تایە و هەندێك جار لەرز و ئارەزوونەکردنی خواردن و ژانکردنی ماسولکە لەنەخۆشدا دەردەکەوێت. هەندێکجاری دی پەردە سۆی مێشك سۆکە جومگەکان دەگرێتەوە. جۆری سیرەمی خوێنی D-K دەبنە هۆی سۆی زایەندی.

هەروەها لەئامارێکدا دەرکەوتووە کەلە 5–25 ٪ ی سکپڕەکانی ئەمێریکا ئەم کلامیدیایە یان لەملی زامالدا هەبووە ، رۆژانە رێژەی سۆکە لەشارە گەورەکانی سویددا لە نێوان لاوانی 15–25 سالاندا لەزێد بووندایە.

لەنێردا: لە 50 ٪ ی بارەکاندا سۆی ناسوزەنەکی بۆری و کونی میز تووش دەکەن. گەر بەراورد بکەین لە نێوان سوزەنك زۆر کەمبۆتەوە بەلام بە پێچەوانەوە سۆی کلامیدیایی زێدی کردووە. لە 50 ٪ بارەکاندا باتووەسۆ و هەندێکجار سۆی پرۆستاتیش دەبینرێت.

لەمێدا: ناتوانرێت ماوەی کرکەوتن دیاری بکرێت وە لە هەندێکدا کلامیدیا لە 8–15 رۆژدا کردەکەوێت. زۆرجاران ژن بێنیشانەیە, هەندێکجاری دی زاماڵ دەئاوسێت و شلەیەکی لینج لەگولینکەوە دێتە دەرەوە یان سۆکە دەبێتە هۆی دروستبوونی نەخۆشی (میزکردن – میزی کێماوی)، هەروەها ڕوون بۆتەوە کلامیدیا رۆلی گرنگ لەهەناوپۆشەسۆدا دەبینێت یان دەبێتە هۆی نەخۆشی Fitz-Hugh-Curtis.

نەخۆشی (Fitz-Hugh-Curtis):

بریتیە لەپێلووپۆشەسۆ, جومگەسۆ و هاتنە دەرەوەی شلەی نێو بۆری و کونی میز (نەخۆشییەکە لەپیاودا دەردەکەوێت). ئەمیش بەهۆی تێستی سیرەم زانییەوە دەستنیشان دەکرێت کاتێك دژەتەنەکان زۆر بەرز دەبنەوە. کاتێك سکپڕ تووشی کلامیدیا دەبێت زۆر مەترسی لەتووشبوونی ئاولەمە (لەکاتی لەدایکبووندا) دەکرێت کەدەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی ڕێژەی مردنی پێش لە دایکبوون. سالانە نزیکەی 150 هەزار منداڵ لەژنی کلامیدیادار لەدایك دەبێت و ئەم سۆیەش دەبێتە هۆی سیەسۆ, پێلووپۆشەسۆ و گوێچکەسۆ.

تراخۆما
(Trachoma)

بریتییه لەپێلووپۆشەسۆ بەهۆی جۆری سیرەمی C,B,A وە. یەکەمجار لە سەدەی 16ی ز دا لە لایەن Ebers Papyrus ەوە باسی نەخۆشییەکە کراوە . نەخۆشییەکە زۆرسالآن دەخایەنێت (زێدەتر لەوەرزی گەرما هەڵدەداتەوە) و لەئەنجامدا دەبێتە هۆی ئەستووربوونی قەتماغەی برینەکان و کەمبوونەوەی بینین.

ئەوەی شایانی باسە سالآنە چەندین ملیۆن مرۆڤ لەناوچەکانی هێڵی ئیستیوادا و ژێر هێڵی ئیستیوادا تووشی تراخۆما دەبن و سالآنەش 6–7 ملیۆن کەسیان لێ کوێر دەبێت. هەروەها نەخۆشییەکە لەباشووری ئاسیا ، ئەمێریکا و ڕۆژهەلآتی ناوەڕاست و ئەمریکای باشوردا بلآوبۆتەوە.

تێبینی: تراخۆما هۆی سەرەکی لەدەست دانی بینینە لەجیهاندا.

دەستنیشانکردن

- تێستی تاقیگایی: چاندنی نموونەیەکی سۆکە (لەتاقیگای تایبەتیدا بەهێڵی خانەیی McCoy یان Hela 229) ی ئەنجام دەدرێت ، تاقە تێستێکە بەڕاستی کلامیدیا دەستنیشان دەکات .
- هەروەها پێویستە شلەی ڕوون یان لینجی نێو کون و کەناڵی میزی نێر یان گولینکی مێ لە تاقیگادا زێد بکرێت. نابێت نموونەکە دوابخرێت (بەلآنی کەمەوە دەتوانرێت 24 کاژێر لەیەخچاڵ دا هەڵبگیرێت و پاشتر کاری لەسەر بکرێت).
- دەستنیشانکردنی خانە:

وەرگرتنی خانەی کڕاندراوی ناوپۆشەکان و ڕەنگکردنی بە Gimsa دەتوانێت لە 95٪ی پێلووپۆشەسۆی ساوا دەستنیشان بکات.

- نیشاندانی ئەنتیجێنی کلامیدیا و تێستی Nuclei acid hybridization.
- تێستی PCR لەمیز و شلەی نێو بۆری میز و ملی زاماڵدا.
- تێستی ELISA ، ئەنجامی باش دەدەن بەدەستەوە.

چارەسەرکردن

تائەمڕۆ زۆر سەرکەوتوانە دەرمانی تێتراسایکلین کلامیدیا لەناو دەبات گەر بێت و ڕۆژی چوار ژەم و هەرجارەی 500 ملگم بۆ ماوەی 7 ڕۆژان بدرێت بەنەخۆش.

هەرچەندە ئیریپرۆمایسین ، دۆکسیسیلین ، کلۆرامفێنیکۆڵ و ریفامپیسین بەهێزن ، وە مەڵبەندی کۆنترۆڵی خۆپاراستن لە نەخۆشییەکانی ئەمێریکایی وا بەباش دەزانێت و پێشنیار دەکات لە بری تێتراسایکلین ڕۆژانە دوو ژەمی 100 ملگم دۆکسیسیلین بۆ 21 ڕۆژ بەکاربهێنرێت.

لەم سالآنەی دواییدا سەلمێنراوە کە 1 تا 1.5 گم Azithromycin چارەی سۆی کلامیدیای کۆئەندامی زاوزێ و چاویش دەکات.

هەروەها ڕۆژی 2 ژەمی 300 گرامی بۆ 7 ڕۆژان دەرمانی Ofloxacin دەدرێت به نەخۆش.

لەسکپڕدا: ڕۆژانە 4 جاران و هەر ژەمی 500 ملگم بۆ 7 ڕۆژان دەدرێت بە ژن.

ساوا: ڕۆژانە 50 ملگم / کێشی لەش بۆ 10–14 ڕۆژان دەدرێت بەنەخۆش.

هەروەها دەتوانرێت تێتراسایکلین بۆ چارەسەرکردنی پێلووپۆش بەکار بهێنرێت.

سەرچاوەکان

1– د . زاهیر سوران ، نەخۆشییە درمەکان ، بەشی بەکتریاکان ، بەشی پێنجەم ، چاپی یەکەم ، سلێمانی– کوردستان ، 2004 .

References
1.Schahter J, Damson CR. Human Chlamydia Infection, MA: PSG. Publishing: 1978; 63-96.
2.Robert B. Jones, Chlamydia trachomatis In Infections Diseases 4th eds. 1995; 157: 1579-93.
3.CDC. Recommendation for the prevention and management of Chlamydia trachomatis infections. 1993; MMWR. 1993; 42: 1-39.
4.Coutes We, Cole B. Asymptomatic chlamydia thrachomatis uretritis in men. Sex Trans Dis. 1986; 13: 163-5.
5.Ripa T. Epidemiologic control of genital chlamydia thrachomatis infection. Scand J Inf Dis. 1990; 69 (suppl): 157-67.
6.Penelope J. Hitchook. Sexually Transmitted Diseases, 4th eds. 1997; 65: 802-05.

7.Abram S. Beneson, Editor. Control of communicable diseases in men. 15th eds. 1990; 86-88.
8.Joshua lederberg. Encylopedia of Microbiology. Academic press. Vol 1. A-C. 1992.
9.Stamm WE. Lymphogranulomatos venerium. A general review. Bull WHO. 1950; 2: 545-62.
10.Julius Schachter and Moses Grossman., Chlamydia. In: Infectious Diseases of the fetus newborn infant, 4th eds, W. B. Saunders Company. 1995; 15: 657-665.
11.Chlamydia Trachomatis In Infections. MMWR. (suppl) 1985; 31. nr. 3. S.
12.Chlamydia in women a case for mor action, Lancet 1986; 1, 892.
13.CDC. Chlamydia trachomatis Genital infections- USA 1995, MMWR. 1997; 46: 9.